

שמעון בלס: דרך פרידה

בהקיצה היתה אפלה בחדר. ענפי התות הערומים התחככו ברשת החלון, אבל נהמת הרוח לא נשמעה עוד. גם הגשם פסק והמרזבים ירקו את טיפותיהם האחרונות. אמי ואחותי עדיין לא שבו מביקורן ורקסי מקופל היה אצל שער־הברזל ורועד מקור. משכתי עלי את השמיכה וביקשתי לשוב אל השינה, אבל מחשבתי על רקסי החזירתיני אל רוח־הנכאים ששרתה עלי כאשר גהרתי על המיטה וסירבתי לשמוע את יללותיו. שיפלתי כפותי תחת ראשי והסתכלתי בפיסת רקיע קודר ואפרורי, שנגוהות יום שפנה עדיין שמורות בו. ערב סגרירי ירד. ערב של שעות ארוכות, מיותרות. יוסף צילצל בבוקר למשרד והזמניני לביתו לשמיעת תקליטים חדשים, אבל אני כבר הועדתי עצמי לתענוגות אחרים. ניצב ליד הדלת האחורית, זירזתי את אמי ואחותי לצאת לביקורן אצל סבתא. שעה תמימה חיפיתי לזניחה והיא לא באה. אומלל הייתי ומרוב חרוני הלמתי באגרופי על הקיר. לבסוף עליתי אל חדרי וגהרתי על המיטה, והנה לפתע יללותיו של רקסי!

קמתי. העליתי אור, וירדתי אל הדיוטה התחתונה. רקסי שמע את צעדי והחל לנבוח בעצבנות. הוא עמד על רגליו האחוריות ושירבב ראשו מבין הסורגים. מפיו נפלט הבל סמיך. כשפתחתי את השער קפץ עלי וכישכש בזנבו. החלקתי רעמתו הרטובה והולכתיו אל המרפסת האחורית, שם ניגבתיו היטב וסרקתי את שערו הצמרי במברשת קשה, כמו שהייתי עושה בימי הקיץ כשהיינו שבים יחדיו מרחצה בנהר. אחר־כך הדלקתי את הנורה־הנפט ועליתי בו אל חדרי. רקסי היה אסיר־תודה ולא חדל מהשתחל בין רגלי ומפשכש בזנבו. חום התנור הביא עליו רוח שובבות והוא קפץ על מיטתי, עלה על שולחן־הכתיבה וזנק עלי בחדוה. אבל אני לא היה לבי למשחקים וצויותיו לשבת בשקט. בפישוט־רגליים השתרעתי על הכורסה הסמוכה לארון־הבגדים. השתי כבדות באברי, וצינה חלפה בגבי. רקסי פסק ממשחקיו ונתן בי מבטו החום והפיקת. חייכתי אליו, והוא כבר היה בחיקי והשמיע קולות של תינוק שטוב לו בזרועות אמו. החלקתי על ראשו, גירדתי מאחרי אזניו, והוא עצם עיניו ושקט. רצייתי לזכותו בתענוג שאיננה מזכהו בו לעתים קרובות, וסברתי שינמנם־לו מעט. אך לפתע גילה חוסר־מנוחה, זקף אזניו והביט בי. אחר הפנה ראשו לאחור והביט אל המיטה. משכתי בראשו אלי, אבל הוא נתמלט ממני וקפץ על המיטה. תחב חטמו במצעים ובכסיות, הפשיל זנבו בין רגליו ובשרו הצטמרר כאחוז־קדחת. ספקתי כפיים והוא פלט נביחה בהולה ונפנה אלי, מתוח כמיתר. אהבתי לראותו כך. הוא נראה במלוא הדר גזעו האצילי. "בוא הנה", אמרתי לו, אבל הוא לא זז ממקומו. עיניו שילחו בי זיקים ושום אבר בגופו לא זע. קמתי והחזקתי באזניו הזקורות. "מה גילית, טיפשוך?" רקסי השפיל ראשו, נגע בקצה לשונו היבשה בכף ידי, וירד לשבת אצל התנור.

הוא שנא את נזיהה. לא רק התקנא בה אלא סלד ממנה סלידה וזעפת. עוד לפני ביקוריה אצלי רטן ונבח עליה בעברה על-פני הבית. אולי עוד אז חשש מן הבאות. אבל כשהבחין בה מתגנבת מבעד הפירצה בגדר-הלבנים ומבקשת להיכנס בלתי האחורית, לא משל ברוחו והתנפל עליה כחית-פרא. כה פראי היה עד שבקושי הצלחתי לחלצה ממלתעותיו.

חדרי עמד באגף האחורי של הבית והוא צפה פני הצרם של השכנים. יום אחד ראיתי את נזיהה חבוקה בזרועות מעבידה. המראה נגלה לי בפתאומיות ולהרף-עין בלבד והכניס בי אי-שקט. יומיים עקבתי אחריה וביום השלישי ארבתי לה בקרן הרחוב. מאז החלה לפקוד אותי אחת לשבוע. לא היתה יפה במיוחד, אבל היתה בה איזו רפות שאינה שכחה בבנות גזעה. הפרתי רבות מהן. הן באו מההרי-הצפון לבקש פרנסה בעיר-הבירה. הניחו אחריהן כפרים שרויים בעוני, בעלים עובדי-אדמה, ארוסים וזדורי-שאיפות, או ילדים מתבוססים ברפש. הן היו כסוסות גזעיות מיוחמות וגרמו טרדות למעבידותיהן. עוד בהיותי בן אחת-עשרה הוכרחתי לרבוץ בחיקה של צעירה טרופת-חושים ולעשות דברים שלא ידעתי את טיבם. אז לא נמשכתי עדיין אל המין ולא נתתי עיני בספרות-זימה, אבל גופה המלוהט של אותה צעירה החדירני במחיא-אחד אל עולם קסום שממנו לא יכולתי לצאת עוד.

מה קרה לה לנזיהה שלא באה? זה היה יומה החפשי, והיא עדיין לא הכיזבה. ביקשתי להעלות השערות, אבל סיפק לא היה בידי. מבטי נפלו על הודעת-הדואר החומה שהנחתיה בצהריים בגומחת החלון והשתדלתי שלא להרהר בה. "עליך להופיע במשרד-הצנזורה הראשי בתאריך 14.2 בשעה 9.30 בבוקר למטרת בירור". הודעות-דואר מסוג זה לא היו בגדר חידוש בשבילי. כל חבילת-ספרים שקיבלתי מצרפת עברה בקורת והצנזור הטביע בה את חותמתו. גם מכתבים רגילים נפתחו והודבק עליהם פתק הצנזורה. הדבר שהתמיחני באותה הודעה היה הדרישה להופיע במשרד הראשי, השוכן בבנין הסי.איי.די. ולא במשרד-הדואר המרכזי כבכל פעם. ועוד תמהתי על שבמשבצת "למטרה" נרשם "בירור" ולא "קבלת חבילה" וששמי נכתב בשתי גירסותיו הערבית והצרפתית. אליהו דהאן, שהוא שמי הרשמי, כתוב היה באותיות ערביות, ומתחת להן באותיות לאטיניות: אלי דאן. פקידי הדואר מעולם לא טרחו לגלות את שמי הרשמי והסתפקו בכתיבתו בצורה שהופיע בתעודת-המשלוח. כמובן, לא היתה לי כוונה להסתתר מאחרי הגירסה הזאת. פשוט נהגתי להשמיט את ה"א" משם משפחתי, שהרי הצרפתים בין כך ובין כך אינם מבטאים אותה. אלי היה שמי במשפחה ובקרוב ידידים מבית-הספר. שאר ידידי קראו לי אליאס, ואילו אליהו הופיע בתעודות ובמכתבים רשמיים בלבד. פניתי אל ארון-הספרים והששות החלו להציקני. זה זמן-מה הסכנתי לפרישות וחדלתי לתת דעתי על ביקורי-פתע מבושרי-פורענות. ספרים מוחרמים עמדו בארון וקופסת-הפח הרבועה לא הוטמנה בגינה מעולם. מונחת היתה תחת ארון-הבגדים, מכוסה חלודה ואבק וחבלי-יוטה דק מצטלב עליה. זכרתי את כל המינשרים והחבורות שהכילה. פעמים רבות קראתים ולמדתי את ציווייהם על-פה. כשנפתח המצוד על הקומוניסטים

הכנסתים לקופסה והטמנתי אותה בקיר המטבח בביתנו הישן. מאז חלפו כארבע שנים ובינתיים עברנו לבית החדש ואני החלטתי להטמינה בגינה, אבל משום־מה דחיתי ודחיתי זאת עד שלא שבתי להרהר בה. קמתי והתחלתי להלך בחדר אנה ואנה. מזווית עינו היה רקסי עוקב אחר הילוכי אך לא קם להפגין את נאמנותו. לבסוף נטלתי סרגל מעל השולחן והשתופפתי ליד הארון. ביקשתי לדחוף את הקופסה החוצה ונמצאתי מתבונן באבק המכסה אותה ומהסס. אם אויז אותה—אמרתי בלבי—יתגלה ריבוע נקי בתוך המרבד הצמרי. העוזרת תיאלץ להכניס את המטאטא פנימה כדי להסיר את כל שכבת האבק שנצטברה זה שנתיים. רגע ממושך דממתי, ואחר־כך קמתי. נוח הייתי להסכין לסדר קיים. חפץ העומד זמן־מה במקום אחד וכבר התרגלתי לראותו שם, שוב לא העזתי להזיזו. גם סיגלתי לי מנהגים שונים שאמנם רק המקרה קבעם אך מכיון שחזרתי עליהם פעמים אחדות חששתי לחדול מהם. התרגלתי, אפוא, גם לאבק שהצטבר תחת ארון־הבגדים, לקופסת־הפח החבויה שם, לספרים המוחרמים העומדים באילמותם בין שאר ספרים.

התהלכתי בחדרי ורקסי עקב אחרי מזווית־עינו. לבסוף ניצבתי ליד החלון והסתכלתי בשמיים האפלים. הקשבתי לאושת העלים, נשמתי ריח אדמה. לילה סגרירי ירד. לילה של הירהורים נוגים, של זכרונות, של ישיבה מסביב לתנור. לילה של פרידה. ריח האדמה הרטובה משרה עלי תמיד הלך־נפש של פרידה, נקישת החלונות ביום־סגריר מעירה בי הירהורים על סוף־העולם. התבוננתי בקירות חדרי, בארון־הספרים, בכורסה, בשולחן. לא היה בי רצון לצאת, אבל ידעתי שלא אוכל להישאר. עוד מעט־קט תשוב העוזרת, וגם אמי ואחותי תשובנה מביקורן. הבית יימלא המולה, צלחות תצטלצלנה ודלתות תיטרקנה בלי הרף. אני מוכרח לצאת. אמרתי בלבי. פתחתי את ארון־הבגדים והבטתי במראָה. מאמש לא העליתי תער על זקני ופני היו חיורים כפני חולה. להתגלח? למחשבה על גילוח ורחצה סמר בשרי. לא אהבתי לרחוץ בחורף. לו יכולתי לא הייתי מרטיב פני ימים רבים. סרקתי אפוא את שערי שנפרע בשינה והתחלתי להתלבש. רקסי קם והתמתח על ארבעותיו. אחר התישב לרגלי, התגרד ופיהק. מקץ שעה קלה כבר הייתי לבוש והושטתי ידי ליטול את המעיל התלוי על קולב בקיר. רקסי פלט נביחה עמומה שכמוה כעיתוש וחש אל המדרגות. שער הגינה השמיע את ציוצו המוכר והוא כבר היה מאחרי הדלת, נועץ בה ספריו ונובח בחדנה.

ב

הפכתי את צווארון המעיל, תחבתי ידי לכיסים המבוססים צמר וצעדתי אל קצה הרחוב, שם פניתי שמאלה ונכנסתי אל הרחוב המקביל. בשכונת בוטן אל־ח'ס שבה התגוררנו פנו הבתים גב זה אל זה. רובם היו מוקפים גינות שגדרות נמוכות חוצצות ביניהן. האטתי צעדי בהתקרבי אל הבית בו עבדה נזיחה והתבוננתי בחלונות שאור עמום מבליח מבעד לוויילונייהם הכבדים. שום קול לא הסתנן מבפנים, ואני עמדתי וחיפיתי לאיזה נס. זכרתי ציפיות־חשאי נואשות ליד חלון ביתנו הישן.

בקרנות־רחוב, על ספסל לשפת הנהר—ציפיות שלא הולידו אלא מועקה ובזיון. מראות מן הילדות ומגיל־ההתבגרות חלפו בראשי בחטף אך הותירוני אדיש משום־מה. לפנים טעמתי קורטוב של הנאה בהתבזותי ולא עשיתי מאמץ להיחלץ ממנה, אבל אותה שעה הייתי חרד למצבי ולא נתתי דעתי על התבזותי. שעה ארוכה התבוננתי בחלונות. לבסוף שמעתי צעדים קרבים ונפניתי לאחור. במוצא הרחוב ניצנץ פנס רטוב ובודד באפלה וניצנוצו השתקף באספלט המבריק, הייתי שרוי בפיוור־נפש. הרגשתי עצמי עקור שנקלע לארץ זרה. רצייתי להיות אחרי הלילה הזה, רצייתי לפקוח עיני והנה אור־יום, רצייתי שתהיה השעה תשע־ושלושים. צעדתי עד רחוב אל־סעדון ועמדתי תחת עץ־אקליפטוס נוטף. בתעלה שעם שפת הרחוב זרמו מים רבים. ברחוב שעטו מכוניות והתיוו קילוחים. ענפי ההרדוף החוצים את הרחוב התנועעו כזרועות משוועות אל שמיים אטומים. אי־מזה משך זמר אנחה ארוכה וצלולה. אנה אָפנה? לא היה בי רצון לשים פעמי אל מרכז השעשועים שבסוף הרחוב. הרעש והמוני האנשים המתחככים על המדרכות הסלידו אותי. ביקשתי את השקט. הלכתי תחת עצי האקליפטוס עד שהגעתי אל חנות זעירה ונמוכה, שפנס־רוח מפויח מטיל בה צללים כבדים. בעל החנות, איש בגיל־העמידה, שב־זקן ועל חטמו משקפיים במסגרת־כסף דקה, שעון היה אל שקים הערוכים זה־על גבי זה מן הרצפה ועד הטפחות. סביבו עמדו שקים מופשלי־קצוות של סוכר ואורז ומיני אפונה, אגוזים, תמרים ושקדים. על הדוכן שלפניו נדחקו מאזניים וזעירים בין גושי־חלנה מזיעים דבש וצנצנות של סוכריות דביקות ונטולות־ברק. לפני כשנתיים, בעודי תלמיד־תיכון ובטרם אתקבל למשרדו של סינאטור, עמדתי בימי החורף בפתחה של החנות והתבוננתי בידי הכבדות של האיש, ששקלו רבע־קילו חלנה על פיסת נייר־עתון. זה היה המאכל האהוב עלי בימי־ציגה אחרי ארבע שעות של טירחה עם ילדים קשי־חינוך. אבל מאז נעשיתי פקיד שוב לא הרשיתי לעצמי לעיסה בפרהסיא ; ענדתי עניבה והתהדרתי בלבושי.

בירכתי במועל־יד והוא עמד ממקומו, שף את כפותיו העבות ונעץ סכין גדול בגוש החלנה. "יש לך לחם טרי?" שאלתי.

הוא שלה מתחת הדוכן חצי כיכר לחם והושיטו אלי. "מן הצהריים", אמר. הלחם היה קר אך עודו רך. הינהנתי בראשי והוא בצעו באותו סכין ותחב בתוכו את החלנה. "קר כאן, יש רוח!" אמרתי בקחתי את הלחם הממולא. "עוד מעט אסגור. אין קונים", תלה בי את עיניו המימיות, ואני ראיתי שפניו זקנו והתכערו. "הרבה זמן לא היית", אמר.

"אני לא עובר מכאן", השבתי. שילמתי ונגסתי בלחם. אז פקדה אותי הרגשה שאני נפרד ממנו פרידה אחרונה. הרגשה חסרת־שחר היתה זו שהרי לא עמדתי לנסוע לשום מקום, אבל היא נתחזקה בי במהירות ועתה אף הביאתני לידי הירהורי־פרידה ממושכים. אמרתי בלבי: הנה אני אוכל חלנה בפעם האחרונה, אני רואה פינת־רחוב זו בפעם האחרונה, אני הולך לראות את החידקל בפעם האחרונה. ידעתי אמנם שדבר־יהבל הם אלה ושעוד אוכל חלנה ואעבור בפינת־רחוב זו, אבל המחשבה על

החידקל החישה את צעדי ואף הגבירה את פעימות לבי. הייתי כמי שהולך לפגישה מצופה מפבר ובמוחו הומים שברי דיבור נרגש. רוח עזה טפחה על פני והקפאיה את ידי האוחזות בלחם. הנהר שאג בתוך החשיכה. מבעד לחורשות הדקלים העבותות שבגדת אל־כרך ניצנצו אורות זעירים, ככוכבים רחוקים. הטיילת היתה שוממה והבתים שבצדה סגורים ומסוגרים. לעסתי קדחתנית ורעדתי מקור. זכרתי חרוזים מגומגמים: "חידקל אדיר, חידקל זועף, ספר לי, חביב, האינך שואף, כנשר להיות, מרדן וטורף!" מעולם לא העליתי את חרוזי על הכתב. בושתי בהם. אבל כשניצבתי על החוף בלילות־סגריר הרבייתי לחרוז חרוזים. מניין הרגשה זו של פרידה שבאה עלי?—שאלתי את עצמי. אינני נפרד משום מקום. שרוי אני בבדידותי, ואף ממנה לא אפרד. היא שוכנת בתוכי, היא בת־לוויתני מילדות, היא המעתיקה אותי מעולמי אל ההזיות והופכת אותי גיבור של רומנים שקראתי ועלילות־גבורה מן ההיסטוריה שלמדתי. לעסתי ורעדתי. יחיד הייתי מול הנהר, ואט־אט חדרה בי ההכרה שאני אדם חפשי, שיכול אני לעשות כל העולה על רוחי, להיעלם פתאום, לקפוץ לנהר, אפילו לצעוק מלוא קולי. השעות הריקות לא הפחידוני עוד, שהרי רגיל אני בהן. הערב הזה לא יהיה שונה מערבים אבודים אחרים, אמרתי בלבי. רק חבל שלא הלכתי אל יוסף. יושב הייתי עתה בכורסה הרחבה המכוסה שטיח פרסי ומאזין לבאך. חדרו חם ומרווח וארון־הספרים שלו משרה על אורחיו תחושה של יציבות ובטחון. הבטתי בשעון. שבע־ועשרים. שמא אלך אל סאמי?—עלה רעיון בראשי. ימים רבים לא ביקרתי, וודאי הוא משתומם.

מעודד מרעיון זה, חזרתי לרחוב אל־סעדון. ביתו של סאמי עמד מעל חנויות לא הרחק מן הרחוב שלנו. עליתי במדרגות וצילצלתי. שמעתי רחש מבפנים, אך הדלת לא נפתחה אלא לאחר שצילצלתי שנית. "ערב טוב" בירכתי את האם שפתחה, והיא השיבה על ברכתי בחיוך עגום: "בבקשה, בבקשה".

סאמי היה ישוב על הספה, רגליו מקופלות תחתיו וספר בידו. עד שעמדתי אצלו לא הרגיש בבואי, אך משראה אותי הניח לספר ולחץ את ידי בשתי ידיו. עיניו ניצנצו מאחרי זגוגיות משקפיו העבות, ופניו, עטורי זיפי־זקן בני יומיים לפחות, נישאו אלי בהתרגשות גלויה. "הפתעת אותי! שב, שב. אני כבר התיאשתי".

נתתי לבי לציפצוף מזור בבטאו את השיין, כאילו הרכיב שיניים תותבות ועדיין אינו מורגל בהן. "הייתי עסוק", אמרתי. "מה שלומך?" סאמי נד בראשו. "אמרת שתבוא בשבת, וכבר שתי שבתות אני מחכה לך". "מה שלומך?" הגבהתי קולי.

הוא חייך והסב פניו אל אמו, שעמדה סמוכה אל מיסעד כסא גבוה שמושבו חבוי מתחת השולחן.

"אני רואה שאתה מרגיש טוב", התאמצתי להגביה את קולי עוד יותר.

"איזה טוב, איזה טוב", מילמלה האם.

"לא קיבלתם את תוצאות הבדיקות?" שאלתי במבוכה.

"ומה חשבת שיגלו?" רטנה, נועצת בי מבט ספק של ליגלוג ספק של שאט־נפש.

הסתכלתי בידידי וביקשתי לשמוע מפיו על הבדיקות המעבדתיות שעשו לו, אך הוא לא דיבר. בביקורי האחרון התאונן שבאזנו הימנית אינו שומע כלל ואילו בימנית הוא שומע דינדון ממושך. דיברנו אז על הבדיקות וקיינו שיגלו את מקור המחלה. הוא היה שרוי במצב־רוח עליו וסיפר בהרחבה על בית־החולים שבו אושפז ועל האחיות שטיפלו בו ודאגו לצרכיו. נסים בן־דודו, שישב עמנו, אמר שפני ששמע נגרמה הפגיעה באוזן בעטיין של ההקרנות שקיבל ושהיא תחלוף בהדרגה.

"אתה שואל אם אני שומע?" אמר סאמי.

"כן", מיהרתי להשיב.

"כמעט ולא כלום".

פניתי אל האם. "ומה אמרו הרופאים?"

"לחכות. לחכות". נדה בראשה בעגמימות. אהר משכה את הכיסא וישבה.

"ולא נותנים שום דבר?"

"אזניות?"

"כן".

"לא יעזור. העצב נפגע, לא האוזן", השיבה.

היא השפילה ראשה, אך גווה נשאר זקוף ומתוח. דממה ירדה עלינו. מן החדר הסמוך עלה ליחשושם של הקטנים. מן־הסתם השבתי את משחקם. או שמא מתכוננים לישון? זכרתי ישיבה דמומה כזאת בקיץ האחרון. באתי לניחום־אבלים על מות האב וישבתי על אותה ספה ליד סאמי. האם ישבה מולנו והאח־הבכור השתרע על הכורסה שבצד ימין. דיברנו על המנוח שמת מיתה חטופה ואחר־כך שתקנו, ואז שמעתי את ליחשושם של הקטנים בחדר השני. האם התבוננה בין רגליה ומקץ שתיקה ארוכה סיפרה שבעלה לא רצה לעקור מביתם הישן, כי לבו ניבא לו. "הבית מסופן", אמרה. "הדיירים הקודמים איבדו את בנם בתאונת־דרכים. כל השטח הזה היה לפנים בית־קברות!"

פחד תקפני פן תשוב ותדבר בזה, ונטלתי את הספר של סאמי. "מה אתה קורא?" שאלתי וקראתי על העטיפה New Machiavelli. "אנגלית!" תמהתי.

סאמי צחק. "אני קורא בעזרת מילון. זה השלישי!"

עילעלתי בספר בפזיז־נפש. מפת־ב־י־לס זכרתי קטעים שלמדנו בשיעורי האנגלית בבית־הספר. ספר משלו לא קראתי. "איך זה, מעניין?" שאלתי.

הביט בי ולא השיב.

"האם זה מעניין?" צעקתי.

סאמי חיך. "אני לא שומע".

האם הרימה ראשה ומבטינו הצטלבו. עהה השפלתי אני את ראשי. סאמי קם ומקץ רגע שב ובידו נייר ועפרון. "כתוב", אמר ונתן עיניו בנייר, נכון לקרוא את שאלתי.

אחותי בעט ורכנתי על הנייר, אלא ששוב לא היה לי ענין בשאלה. גלים של חום פשטו בי. הציקה לי פתאום המחשבה שאני מיותר כאן, אורח בלתי־קרוא. שבא בזמן שאינו נוח לביקורים והשבית את הבית משלוותו. האם יושבת כאן בגללי,

חשבתי. לפני כן ודאי עסקה בדבר־מה. אולי הכינה ארוחת־ערב, אולי טרחה עם הילדים. הבטתי אליה מתחת גביני וראיתייה יושבת על משמרתה, גווה זקוף וראשה מושפל שוב. מדוע אינה הולכת? היא אינה נחוצה לי!
 "אתה לא כותב", אמר סאמי.

מה הציפצוף הזה שבפיו? קולו השתנה. לו שמעתיו מן החדר השני לא הייתי מכיר. לשאול אותו? מה לשאול? הקול שלך השתנה? טיפשי. וההיא יושבת ושומעת. "האם הספר מעניין?" כתבתי לבסוף.

סאמי חייך חיוך רחב ונשא את הספר בידו. פתח במקום שפתח והחל לדבר. לא הייתי מסוגל להקשיב לדבריו. נכחותה של האם הציקה לי יותר ויותר. הבטתי בחשאי בשעון. רבע שעה חלפה. סאמי אהב לדבר. כשאין מפריעים אותו הוא מדבר בלי הפסק. דיבורו לא היה שוטף, משפטיו מבוטרים, ולא אחת היה חוזר על מלים, מתקן ומנסח משפטים שלמים מחדש, ועודו דן בענין אחד קופץ לענין אחר. כשעוד היינו תלמידים נהגתי להפסיקו בקוצר־רוח אבל הוא לא נעלב. הוא מקשיב היה רוב־קשב לדברי ושב אל הרצאתו. לא היה פטפטן מן הסוג השכיח. יש שהיה שותק שעות ארוכות וגם כשנתבקש לחוות דעתו הפליט משפטים אחדים ולא יסף. הוא ידע להקשיב לדברי אחרים, וכשדיבר בהם נכחו. בפיתה ישב דחוק אל הקיר ומשקפיו ניצנצו בקוצר־מנוחה; וכשהיה עליו להשיב לשאלה, דיבר אל המכתבה. סאמי היה אדם החושב תוך כדי דיבורו, וספק רב בלבי אם ידע אי־פעם במה יסיים. נשענתי אל הכרים שמאחרי והתבוננתי בו. עיניו תעו בחלל החדר ועל פניו חיוכו הנצחי. ידיו נחו על הספר. אנשים ביישנים מחייכים בדיבורם, מתגרדים בחטמם, בראשם, בסנטרם. סאמי לא התגרד. ידיו מעולם לא זעו תוך דיבורו; הן נחו בכיסיו או על חפץ כלשהו, או שסתם השתלשלו לצדדים כאברים מיותרים. פיו דיבר, שרירי פניו התכווצו והתרפו לסירוגים, ומבעד לזוגיות משקפיו העבות ברקו עיניו השחורות, שחוטים אדמומיים מתפתלים בלבנון. שִׁערו השחור, העבות והמרדן, ששיוה לו תמיד צורה פרועה, גדל והתפרע עוד יותר בישיבתו בבית. בצדעיו ביצבצו כמה שערות שיבה. זו נטייה משפחתית, חשבתי. אחירהבכור שִׁערו כבר האפיר. פתע גיליתי כי פניו תפחו והתעגלו; ידיו העבות והשעירות נחו בכבודות על הספר, וכל גופו נראה לי שמן וכבד. אינו הולך עוד ברחובות, סיכמתי ביני לביני, אינו רץ אחרי אוטובוס, אינו עולה במדרגות. הליכתו הצטמצמה בין הספה הזאת והחדר הסמוך ובין החדר והמטבח או בית־השימוש, ומשם בחזרה לספה. מעגל צר שנסגר פעמים אחדות ביום בישיבה ארוכה־ארוכה.

חם היה לי מאד ומצחי התלחלה. פרמתי את כפתורי המעיל והורדתי את הצווארון שעדיין היה מזוקף. סאמי הושיט ידו: "תן לי את המעיל".
 "לא. אין צורך", מיאנתי.

"יש פנון. אחר־כך תתקרב כשתצא".

הסבתי ראשי לאחור והופתעתי לראות את פנון־הגחלים, שעמד כשתי פסיעות ממני. גילוי זה הזרים בי גל חדש של חום, ואני נחפזתי לעמוד ולפשוט את המעיל. סאמי

נטלו מידי והלך לתלותו על הקולב שמאחרי דלת הכניסה. האם נערה פתאום מקפאונה וקפצה על רגליה. "תשתה תה?" "תודה. אני הולך".

"למה תלך? שב אתו קצת. כל היום הוא לבדו!"

היא חשה למטבח ואני השתאיתי לנעימת קולה כשאמרה "הוא". שמעתי שמץ זרות בקולה, כאילו דיברה על מישהו שאינו נכת. על אדם שאינו בנה. סאמי חייד, ודאי לא תפס דבר ממה שדיברנו ולא עמד על הנעימה החדשה בקולה של אמו. או שמא כבר יודע הוא שחל שינוי כלפיו, שעלול לחול שינוי מכאיב. אֶחָיו הקטנים אולי מלגלגים עליו כבר והוא אינו שומע. כלום אינו געלב, אינו מתאונן? מחיתי את מצחי ונשמתי נשימה עמוקה. ריח כבד עמד בבית. דלת הגזוזטרה היתה סגורה ופתח אחר אין. המנורה שהשתלשלה מן התקרה הפיקה אור צהבהב, מכאיב לעיניים. מן החדר השני פרצה צווחה, אבל סאמי לא שמעה. "אתה לא יוצא מן הבית?" כתבתי והגשתי לו את הנייר.

"פעמיים בשבוע אני הולך למרפאה", השיב. "אמי באה אתי, או אחותי הנשואה". הסמיך פיו אל אזני ולחש: "שאלתי את הרופא והוא אמר שזה אפשרי". "הוא אמר אפשרי או בטוח?" כתבתי.

"הוא לא יכול להיות בטוח. הרי לא בדק אותה. אבל אני כבר בטוח".

עיניו התמצצו, ואחר שלחו בי מבט חטוף והושפלו. אצבעותיו רטטו על ברכו. זכרתי איך ביטל את חשדותיו של נסים וייחס אותם לשנאה שרחש לסלימה, ותמהתי לבטחונו הפתאומי. "אתה באמת מאמין שהיא חולה?"

הוא עצם עיניו רגע והשיב לאטו: "היא השתעלה. ותמיד היתה חיוורת ורוזה".

"אבל הן תחת פיקוח רפואי".

"מה-זה חשוב פיקוח! עם הרופאים אפשר תמיד להסתדר. ושנית, הרופאים בודקים אם יש מחלת-מין ולא שחפת".

אכן, החשד שנזרק לאוויר היה לוודאות. חזרו עליו כל-כך עד שנעשה ודאי. נסים גילה את חשדו לאח הבכור, וזה אולי לגיסו, והלה לאשתו, וזו אולי לאם, וכל המשפחה החלה לדוש בדבר וסאמי לא יכול עוד לעמוד מנגד ולבטל את הוודאות. "בבית יודעים כולם?" שאלתי.

"אמי חושדת. גם אחותי חושדת. אולי כבר אמרו להן. אני לא יכול לדעת מה שמדברים ביניהם".

בעצם, מדוע לא יאמינו כולם לדברי-ההבל של נסים? ומדוע לא יאמין גם סאמי? הפגיעה בקרום-המוח היתה פגיעה של שחפת נדירה, כך על-כּל־פנים קבעו הרופאים! ושמה דבריו של נסים אמת?

"כל הענין נראה לי עכשיו טיפשי", דיבר סאמי בקול שניכרה בו סערת-נפש. "כשאני חושב מה הייתי מעולל לאמי ולמשפחה לו עשיתי מה רצייתי לעשות..."

אתה הזהרת אותי!

אני הזהרתי אותך? לא זכור לי שהזהרתי אותך. זכור לי שאימצתי את לבו ואמרתי

לו שהוא חפשי ויכול לעשות כטוב בעיניו. אבל זה היה מזמן, הרבה לפני פטירתו של האב. אחר־כך הדלנו לדבר בזה ואני הוקרתי רגלי מביתה של סלימה. גם סאמי לא הזכיר אותה עוד, אף כי ידעתי שפקד אותה לעתים מזומנות.

"עוד שטות עשיתי שלא נרשמתי לפקולטה־למשפטים. בשנה הבאה יהיה לי הרבה יותר קשה. רבים אינם מתקבלים מחוסר מקום, מדוע יקבלו יהודי חירש!"

טרפתי בידי בבקשי להגיב תגובה ידועה שאנו נוהגים להגיב בשיחתנו עם אנשים שפקדם אסון; לא כדי לבטל או להמעיט את חומרת האסון, אלא מתוך נסיון־שווא להקהות עקצים וליצור אשליה שאמנם הדברים חמורים אבל אסור להפליג בחומרתם או להסיק מהם מסקנות מרחיקות־לכת.

"אם יחליטו לקבל רק ארבעה יהודים", המשיך סאמי, "אתה חושב שירצו לקבל דווקא אותי? למה להם חירש? אבל אני רוצה לשלוח מכתב אישי לדיקן. אני חירש, אבל יכול ללמוד!"

החזרה שלו על "חירש" הכאיבה לי. היה בה משום קביעת עובדה שאינה ניתנת לעירעור, או השלמה עם גורל אכזר. או שמא נועדה לשכנעו במומו שלו יותר מאשר לספר את אזוני? ביקשתי לומר: זה לא בדיוק כך, זה ודאי ישנתה, אתה מגזים— אבל איך לכתוב זאת? הרגשתי ששיחתנו מאולצת ומגוחכת, וככל שהיא נמשכת היא נעשית אכזרית ואלימה.

"בינתיים אני לא מתבטל", עמד ממקומו וקרא לאמירה אחותו שתגיש לו ספר מן החדר. אחר־כך ניגש למטבח והביא צלחת עוגיות והניחה לידי על הספה. "אתה רואה", נטל מידי אמירה ספר עבה בעל כריכה שחורה. "זהו המגילה! אני לומד אותו על־פה. כבר למדתי שליש כמעט!" הפליט ציחקוק של שביעות־רצון וישב. "אלמד בעצמי, הרי בין־כהרצאה להרצאות לא אוכל ללכת". עילעל בספר והמשיך בהתלהבות: "תמיד דיברו על המגילה כמו על אסון, אני מוצא שהוא משעשע דווקא. הנה אקרא לך את זה!" הוא קרא סעיפי־חוק המסדירים חלוקת מים בין כפרים שכנים וצחק בהנאה: "ממש סוציאליזם! מעניין, נכון?" אבל אני נתתי לבי לציפצופיו בשי"נים ולשגיאותיו בניקוד. מעולם לא הקפיד על קריאה תקינה, אבל אהב לקרוא בקול. בחנות הבדים הזעירה שבה ישב עם נסים קרא עתונים כל היום. נשים שניצבו בפתח החנות ושאלוהו למחירים לא זכו למענה, וכשהיו מפצירות בו להוריד גליל־בד מלמעלה היה שולח בהן מבט עיון ונוקב במחיר, ורק אחרי שהצהירו על נכונותן לשלם היה קם ועולה בסולם. לעתים מזומנות סרתי לחנות ונתכבדתי בכוס תה. נסים עמד בחוץ ונטפל לעוברים־ושבים ואילו סאמי קרא באזני מאמרים שלמים מן העתון. אז כבר עבדתי במשרדו של הסינאטור ולמדתי בבית־המדרש למורים. סאמי תמיד רצה ללמוד משפטים אך משום־מה נכנע ללחץ המשפחה ונכנס לשותפות עם נסים בחנות הבדים. שנה תמימה הוציא שם, עד שפקדה אותו המחלה.

האם הביאה את התה וסאמי הניח את ספר־החוקים והושיט שתי ידי. לא היה שולחן בקירבתי להניח עליו את הכוס ונאלצתי להשאירה בידי. אצבעותי היו דביקות, כנראה מן החלנה, וכלל לא התאוותי לשותות תה. הסתכלתי בסאמי שהעמיד

את צלחית הכוס על כף ידו השמאלית ובשניה בחש. פניו חייכו בהנאה. חומי עלה במהירות והרגשתי שאני מתיזע. הפניתי מבטי אל האם ששבה אל ישיבתה הזקופה בכיסא, והיא כנראה ראתה את מבוכתי והציעה לי לאכול מן העוגיות. הודיתי לה בגימגום והתפללתי בלבי שיבוא ביקור זה סוף־סוף אל קצו, והנה היא קופצת שוב ממקומה. "תאכל ארוחת־ערב?"

"לא, תודה", נרתעתי. "אני לא רעב."

"כן, תאכל אתנו. גם סאמי עוד לא אכל!"

חזרתי ואמרתי שאינני רעב ושבאתי רק לשאול לשלומו וללכת, אבל היא כבר היתה במטבח. הקטנים פתחו שוב בצווחה ואני נשארתי בוהה אל סאמי ואינני יודע מה לומר. סאמי לא הבין מה מתרחש וחיך אלי כמטומטם. שנאה עזה הציפתני. העברתי את הכוס מיד אל יד ומחשבה עלתה בראשי לקום ולמלט עצמי.

"אתה רוצה משהו?" שאל סמי.

לא עניתי והוא הפך פניו אל המטבח וראה את אמו חובטת בצלחות. אחר קם אליה, וכשבו ספק כפיו בצהלה. "נאכל ביחד! אתה אוהב לזביה. מי אינו אוהב לזביה בחורף!"

הילדים צעקו: "לזביה! לזביה!" אמירה פרשה מפה על השולחן וסאמי החל לשאת מן המטבח צלחות וכפות. הסתכלתי במהומה שקמה בבית והוקעתי את עצמי על שקם בי החשק לבוא בשעה שהתכוננו לסעוד את לבם, ועוד הארכתי שבת. הקטנים ודאי היו רעבים והאם ישבה על סיפות וחיפתה שאַלך. איך לא נתתי דעתי על כך? מרוב חרוני עמדתי ממקומי ופסעתי אל השולחן להניח עליו את הכוס. ריח הלזביה כבר נפוץ בבית והביא עלי חנק. צווארון החולצה דבק לצווארי ואגלי זיעה ביצבצו על מצחי. פשטתי את המקטורן, משכתי בעניבה ופרמתי את כפתור הצווארון. סאמי פלט צחוק. "חם לך? לי קר".

הוא ואחותו התרוצצו בין המטבח והחדר. על השולחן העמידו שתי צלחות לזביה אדומה, ריקי־לחם, קערה ובה פלחי גבינה מלוחה שוחים במים חמים, שני ראשי־בצל חצויים, פלפלים חריפים, לפת ממולחת ואדמדמה, ריבות. האם יצאה לבסוף. "אל תתבייש. כמו בביתך", דיברה בנוקשה. "אם משהו אינו לטעמך, תגיד!"

"הכל לטעמי. תודה", מילמלתי. "אבל אני באמת לא רעב."

"לזביה זה לא אוכל. בתיאבון", ושבה למטבח. עתה נשאה אמירה לחדר השני את סעודתם של אחיה, וכל הבית געש ולעט לזביה מהבילה.

ישבתי בקצה השולחן וסאמי בקצה השני. הוא היה עליו, דיבר בשבוחה של הלזביה ומיד פתח בסיפור־המעשה הנדוש על אותו סופר־סת"ם, אשר בהיותו באמצע המשפט "והיה באַלְכֶם..." עבר ברחוב מוכר הלזביה וצעק: "לזביה! לזביה!" ואז רשם הלזביה בלי היסוס על הגוויל: "לזביה! לזביה!" סאמי צחק ואמר שאינו יכול לאכול לזביה בלי שיזכור מעשה זה. הוא טרף בצלחת ונשף בה, מילא את הכף ושפכה בחזרה. "היה לו חסרון לאותו איש", נשא אלי את פניו. "הוא לא היה חירש!"

השפלתי עיני אל הצלחת שלפני וראיתי כתם צהוב בשוליה. כנראה שיירים של

ביצה שלא הודחו כהלכה. לפתע עלה באפי ריח חריף של ביצים. אחזתי בכף והתר-
 בוננתי בה על צדדיה. נשאתיה אל אפי, אבל היש החזרתיה למקומה. ריח הביצים
 התחזק. השתופפתי על־פני הצלחת כמבקש להדביר את הריח המאוס בריח הלוביה.
 האידים ליחלחו את פני וציעפו את ראייתי. לבסוף נטייתי לאחור ושלפתי את
 הממחטה מכיס המכנסיים. סאמי ינק מן הכף יניקה ארוכה ורעשנית ולעס בלהיטות.
 "אה, זה טוב", התמוגג. כל הזמן טרפה ידו בדייסה ועיניו נישאו אלי מבט מבודח.
 "בפעם האחרונה שהייתי במרפאה ראיתי את לטיף, הוא בא עם אשתו. יש לה מחלה
 קשה בעיניים. שאלתי אותו אם הוא רואה אותך, ונדמה לי שאמר שמזמן לא ראה
 אותך".

הינהנתי בראשי והוא המשיך: "הרָאָה לי שירים חדשים. הוא מהפכן אמיתי. למה
 אתה לא אוכל?"

קרבתי שוב לשולחן ואחזתי בכף. ריח הביצים סיחרר אותי. דייסת הלוביה דמתה
 לאדמת־חמרה רטובה יתר־על־המידה. התמיסה צפה למעלה והגרורים שקעו בתחתית
 הצלחת. טרפתי בה והעליתי סערת אדים. עצרתי נשימתי ועצמתי עיני. ידעתי
 שסאמי מתבונן בי, וכל אברי התקוממו. רציתי לצעוק שהלוביה מדיפה ריח ביצים
 סרוחות, שאינני רוצה לאכול אותה, שאינני רעב. אבל בלי משים נשאתי את הכף
 המלאה אל פי ונשפתי בה. סאמי הסתכל אלי, אבל אני התעלמתי ממנו ונעצתי מבטי
 בגומה שנפערה בתוך הנוזל הסמיך והגביהתו למעלה משפת הכף. עוד נשיפה חזקה
 אחת והוא יועף לכל רוח, הירהרתי. במוחי חלפו מראות־בזק כמעט בבת־אחת. סאמי
 מצטנף בפינת החנות ואוכל במהירות מן הפינפה שהביאה אחותו; לטיף מוכר עתונים
 בקרן־רחוב וצועק: "אל־ראי אל־עאם!"; סלימה צוחקת בעליצות ושן־הזהב שבפיה
 משלחת זיקים; יוסף מאזין לבאך, גד בראשו ומסמיך אצבעו אל פיו; גויה נאבקת
 עם רקסי ומשוועת לעזרה. נשפתי בכוח ובאיבה, ונדמה היה לי שאני נלחם בחיה
 רעה. אצבעות ידי האוחזות בכף דבקו זו לזו. הרגשתי שפולי דביק, ותיעבתי את
 עצמי על איבתי למים. תרתי בחושי אחר מקומות־התורפה בגופי וחשתי את הדביקות
 לאורך גבי, מתחת לבית־שחי, באשכי, בברכי, בכפות רגלי. עוד אני בזה, ראיתי
 גרף של טינופת נשפך מן החלון. נסמכתי אל הכותל, ושני השוטרים שרדפו אחרי
 נשטפו מים צהובים־אדומים. על לחיו של אחד מהם נדבק צמר־גפן ספוג דס־נידה.
 הזונות השתוללו וסלימה משכה אותי אל חדרה. פתחתי את פי והרקתי את הכף
 לתוכו. בלעתי באחת אבל הגרורים הרכים נתקעו בגרוני, בעוד התמיסה החמה
 זוחלת לאורך הוושט ומתבצרת בקיבה. בלעתי חוזר ובלוע אך הגרורים לא זחו.
 טבלתי שוב את הכף בצלחת ושאבתי את הנוזל בלבד, וכשבלעתי הרגשתי
 שהסתום ירד למטה. ינקתי כף נוספת, ורווח לי.

"טעימה, נכון?" אמר סאמי ושב ללעוט. "על לטיף לא חשבתי כפי שאני חושב
 עכשיו", המשיך. "עכשיו אני מתהיל לראות את הדברים באור אחר. יש לי אפילו חשק
 לכתוב. קח את לטיף, איזו דמות נהדרת בשביל סופר! אבל לי אין כשרון כתיבה".
 העויתי פנים כאומר: אל תמהר לחרוץ משפט. עדיין לא ניסית! סאמי צחק. "קראתי

פעם שבטהובן כתב את יצירותיו הטובות ביותר אחרי שהתחרש. נפשו הצטללה וקולות זרים לא שיבשו עוד את מחשבותיו. גם מילטון כתב את 'גן־העדן האבוד' אחרי שהתעורר. ואל־מַעְרִי? האין עוורונו מקור גאוניותו? האוון והעין הן אבר־התקשורת העיקריים של האדם. למעשה, לא התקשורת אלא הקליטה. האדם קולט בעינו ובאזנו את העולם הסובב אותו, והוא מחקה אותו. כל אדם הוא חקיין של חברתו, אבל כשהוא מאבד אחד משני אברים אלה הוא קולט פחות. הוא מתבונן יותר בעצמו וקולט קולות פנימיים. מחשבתו מעמיקה. כזה הוא גֵּלְס! הרי הוא אנציקלופדיה חיה. נביא! על כל זה לא חשבתי בעבר. לפעמים אני נדהם כמה דברים חשובים אין לאדם פנאי לחשוב עליהם מפני שהוא קולט, קולט, כל הזמן קולט!"

הלוביה היתה מבושלת כהלכה. השתדלתי לשכוח את הביצים ונשמתי נשימות קצרות. סאמי בלע עתה כפות מלאות. "תאכל גבינה", אמר ובצע ריקי־לחם, הניח עליו חצי ראש־בצל ופלחי גבינה מלוחה, וגלל אותו במומחיות. חזר לדבר על לטיף ועל רצונו לכתוב, על ולס ועל הספר שהוא קורא. הבטתי בו בסקרנות. בשלש שנות ידידותנו התנסינו יחד בדברים רבים. היו ימים שלא נפרדנו מן הבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה. לא אחת סעדנו במסעדות. מעולם לא ראיתיו אוכל בלהיטות כזאת. תמיד נדמה היה לי שאינו חש עצמו בנוח כשאחרים רואים אותו באכילתו. משהו משתנה בו, אמרתי בלבי. תמיהותיו, היסוסיו, חוסר־הריכוז שאיפיון את מעשיו, כל אלה נצוקים בו מחדש ויוצרים דמות אחרת. דמות של חירש. הוא מסתגל והולך למומו ושוב לא יתבייש בו. אולי יעניק לו מומו גם בטחון שלא היה בו. יהיה כאותו עיור העולה לאוטובוס ומכריז: "אני עיור!"

האם יצאה מן החדר ושאלה אם נחוץ לנו משהו. הודיתי לה ואמרתי לא. הצלחת שלי התרוקנה כמעט. היא הציעה לי לאכול גבינה ובעצמה גללה לפֶּפֶה בשבילי. "זה טעים מאד עם הלוביה". רכנה על בנה וצעקה: "למה לא נתת לו?" "חשבתי שרוצה לאכול אחר־כך עם התה", השיב סאמי בבת־צחוק נבוכה. היא נדה בראשה בקוצר־רוח והלכה למטבח. כעבור רגע שבה ונתנה ידה על כוס התה שלי. "כבר התקרר", פלטה ונשאתה עמה.

נגסתי בלֶפֶּפֶה וסיימתי את דיסת הלוביה. הרגשתי שאני תפוח ומוזהם. אמירה אספה את הצלחות הריקות והגישה כוסות תה חדשות.

"הכנון ככה", אמר סאמי.

אמירה הביאה מֶחֶתה, היפכה בגחלים והניחה עליהן פחמי־עץ חדשים. עשן כחול עלה מהם וריח חמצמץ וחרוף פשט בבית. סאמי דיבר על החוקים העות־מאניים ואני נשענתי אל מיסעד הכיסא ולגמתי מן התה. הקטנים השתוללו בחדר השני, האם הדיחה כלים במטבח. בחוץ נהמה הרוח. אוויר הבית נעשה דחוס ומחניק. עשן הפחמים והבל הלוביה נתלו כערפל בחלל והחפצים נראו לי כבתמונות מטושטשות. בראשי נתערבב קולו של סאמי בקול אחיו ובשאר קולות. באפי עלה ריח גופי המיוזע. עיני נעצמו מאליהן ולרגעים דימיתי שאני חולם.

ג

כשקמתי לצאת היתה השעה עשר. הקטנים כבר עלו על משכבם והאם סיימה את הדחת הכלים וישבה רפויה ואחוזת-תנומה על הפורסה. היא ליוותה אותי עד הדלת וביקשתני לבוא בכל עת שארצה. סאמי לחץ את ידי בשתי ידיו ואמר שיחכה לי בשבת. לא סיפרתי לו על ההודעה שקיבלתי, ובשעת פרידה חלף בי הירהור שאני נפרד לזמן רב מאד. ברחוב ציננה הרוח את פני המלוהטים ורגע עמדתי תחתי, נושם נשימות עמוקות. ברור היה לי שלא אשוב הביתה בשעה זו, אך לאן אשים פני לא ידעתי. הלכתי בכיוון הכיכר וניסיתי לרכז את מחשבתי בפגישה עם קציני-המשטרה. הפכתי בדעתי אם אין זה הגיוני יותר להעמיד את בני-משפחתי על חומרת הענין, שהרי עלול אני לצאת בבוקר ולא לשוב. שמא אטול עצה ממישהו מידידי? לא היה לי נסיון עם המשטרה, ודל היה כוחי בהמצאת אליבי. ביקשתני להבין את מצבי ולגלות בו משהו יוצא-דופן, אבל ככל שהרביתי לחשוב נתחוויר לי שהוא רגיל וחסרי-ייחוד לגמרי. הבולשת חלשה על הארץ כולה, וקציניה נברו בתאוה רבה בנפשותיהם של הבריות. אני אדם חשוד בעיניהם, אמרתי בלבי. אני מקבל על כתבתי ספרות אסורה וודאי גם נגלה להם משהו על עברי. מצבי אינו שונה ממצבם של רבים אחרים. בכמו אלה הבריות מסיחים מתוך פיהוק ופיזור-דעת. יכול אני ללכת לאיזה מועדון-לילה, לטייל ברחובות להנאתי, לשבת באיזה בית-קפה, או פשוט לחזור הביתה ולישון שינה ערבה וחסוכת-חלומות. עד הבוקר. מחר בתשע אודיע למנהל המשרד שיש לי הזמנה לצנזורה. אסדר את הניירות שעל שולחני ואצא אל ראס אל-קרייה, שאינה רחוקה מן המשרד. בתשע-וחצי אתיצב בלשכה ואציג את עצמי: אליהו דהאן. קיבלתי חבילת-ספרים מצרפת. אלי דאן הוא שמי. הצרפתים אינם מבטאים את ה"א. הואיל-ונא לפתוח את החבילה ולמסרה לי, כי אני צריך לשוב לעבודה וזמני דוחק. לא, אין בזה שום דבר יוצא-דופן. בדיקת חבילות הן ענין שיגרתי. מאות ואלפי חבילות הם בודקים מדי-יום. אנהג כאילו בא אני לברר איזו איי-הבנה, איזו טעות. הרי זה דבר פשוט כל-יך. זה שנים אני מקבל ספרים בדואר, והם יודעים זאת. אנהג כמי שבא לברר איזו ענין פעוט. בסך-הכל כמה ספרים. אנשים מבררים עניינים באלפי משרדים בעיר. ודאי גם במשרד-הצנזורה מזדנב תור בפרוודור. אעמוד בתור ואחכה. אם ייצא הפקיד או המזכיר של החוקר, אגש אליו ואומר לו שאני פקיד במשרדו של סינאטור וזמני דוחק. זה יעשה עליו רושם והוא יכניסני שלא על-פי התור. זה יעשה רושם גם על החוקר. ואם לא, לא. או אני אבוד. יתנו את ידי באזיקים ויוליכוני אל המרתפים החשוכים. במשרד יחכו לשובי. בבית יחכו לשובי. לבסוף יודע להם דבר מעצרי וישתדלו למנות לי עורך-דין. בינתיים אהיה עקור-ציפרניים, שבור-צלעות, דקור-אשכים. אהיה גיבור! מהפכן! סאמי יתחיל לחשוב על רומן חדש. לטיפף יכתוב עלי שיר. יוסף יויל דמעות. כזה הוא: כשמתרגש, בוכה. ואני אפגוש חברים שנפרדתי מהם לפני שלש שנים. הם יקבלוני בחשד, אולי בבוז. פחדן יקראו לי. חיים נוחים רציני?—הא לך! מגיע לך! לא, אין בכל זה דבר יוצא-דופן.

נשאתי עיני על סביבי. ראיתי את שיחיהההרדוף הנעים ברוח, את המכוניות השועטות באור מלא, את הולכי-הרגל המעטים המכורבלים במעילים והבל עולה מפיהם. עד-מהרה נתפורה דעתי ומצאתי עצמי במבוך חשוך ומבעית שלא היה אלא מדרגות ולוייניות של צריח גבוה ועתיק. צעקתי אל השומר והוא השיב מבחוץ: "עלה, עלה!" המדרגות היו תלולות וחלקלקות וקשה היה להציג עליהן כף רגל אחת, ואני נסמכתי אל הדופן העגול. טיפסתי לאטי ולא ראיתי אלא חשיכה. אחר-כך הסתחררתי ונעצרתי. קראתי לשומר, אך הוא לא ענה. סיפורי-זוועה על אנשים שנסגרו בצריחים ובמצודות חגו בראשי. מיד התחלתי לרדת ונדמה היה לי שירדתי שעות ארוכות. חשבתי על מנהרות תחתיות. צעקתי. צעקתי...

שנים רבות חלפו מאז והזכרונות מתערבבים בראשי. זוכר אני דברים שקרוני לפני כן, בראשית התבגרותי, כשהייתי עדיין בן י"ג או י"ד. אז עמדתי לראשונה בין ידי הממשמשות של השוטר ונכנסתי בשערה-הברזל הצר. אני זוכר את ההתכתשויות האלימות של הפרוצות שמשכוני הנה והנה, אני זוכר כינויי-חיבה שהעניקו לי. קולה החרב של שאפּרה גונח בלבי כקולה של מולדת נטושה, ופניה השחומים והמקועקעים מחייכים אלי חיוכי-כיסופים. לא לעולם לא אזכור מה ראיתי ובמה הגיתי עד שהגעתי אל בין ידי הממשמשות של השוטר. אחוז-בולמוס הייתי וכל שניה נמשלה בעיני כנצח. ביקשתי לראות את סלימה ולמוץ אל תוכי את המשחית שבה.

אום-אחמד רווחה היתה כדרכה על מושבה שבמעלה מדרגות-הסף והנרגילה בין רגליה. נעצה בי את עיניה השחורות המכוחלות וקראה: "יא הלא זמרחה! עאש מן שאפן!" עמדתי לידה וחייכתי חיוך אוילי והיא הפכה ראשה לאחור: "יא סלימה, הנמלט חזר!" הישרתי עיני אל חצר הבית ולא ראיתי את סלימה, אבל היא חשה אלי וזרועותיה שלוחות קדימה. כשראיתיה הקפני צחוק עצבני, והיא כרכה זרועותיה על מתני והצמידתני אל גופה. "בוגד, איפה היית?" ניסיתי לחבקה, אך היא מיהרה להיתלות בצווארי וללפות ירכי ברגליה. "עם מי שכבת?"

"חייכתי לי?"

"כל יום, כל שעה!" הצרידה בקולה המגרה.

"שקרנית!"

"אתה בוגד", צחקה והצמידה שפתיה אל שפתי.

בורברע חלף בי הירהור להשמיט פי מפיה, אבל היה זה מן הנמנע מאותה סיבה עצמה שגרמה את הירהורי. פחדי מפני הסכנה היה גם מקור הנאתי מן המחשבה עליה. ידעתי כי הפה שנסמך אל פי הוא אותו פה אהוב שהפיק קול צרוד ושבו ניצנצה שן-זוהב ומתוכו זחלה לשון ארוכה, אדומה ורטובה. נשאתיה אל חדרה בתוך מהומה שקמה סביבנו. רגלי ריחפו תחתי, ואך עברתי את סף החדר הטלתי על המיטה ונפלתי על ברכי. צחוק קרקרני פרץ מאחרי גבי. "אין בו חיל!" "המיסה את לבו!" סלימה צהלה וזעפה. היא קפצה מן המיטה וזקרה אמתה לעומת חברותיה: "מוות בעיניכן!" וטרקה את הדלת. צחוקה הרטיט את גופה התמיר ופרע את שערה.

צחקתי גם אני וראשי ניטלטל לכאן ולכאן. אחר־כך נסמכתי אל כרעי המיטה וחשתי לאות בגופי. סלימה השחילה ראשה מתוך השמלה הירוקה והמבריקה שלבשה ועמדה עלי במערומיה כאלת־שיש שקפצה מן המתולוגיה. דקת־גו היתה וגבוהה, עורה לבן ודוק של חירון עליה, שדיה קטנים ושערה החכלילי גולש על כתפיה כצעף־משי. היא באה מן הצפון—כמוה כנויהה—ויחידה היתה בצורתה וביפעתה בכל השכונה כולה. "סלימה הכורדית" כינוה מעריציה, ולפעמים "סלימה הגבוהה". חיש נפלה בחיקי ונתנה בי את עיניה הכהות, עמומת־הברק. "התגעגעת אלי?" שמתי לבי לצלקות זעירות בצדי אפה הגדול והישר, זכר לאבעבועות מילדות, ונדמה היה לי שאני רואה אותן לראשונה. "את מעשנת?" שאלתי.

"יש ריח עשן ממני?"

"לא. אני שואל".

"לפעמים. לא יותר מעשר ביום".

"הרופא לא מרשה?"

"רופא? שם־אלוהים עליך!"

"רופא לא בודק אותך?"

"למה יבדוק אותי?" קראה בהשתוממות ונחלצה מלפיתתי. "אתה שיכור?" צחקה. "הלוואי".

"היום חג אצלנו, אתה יודע?" ניערה את שערה לאחור.

"אם כן, נחוג!"

"כן. נחוג גם אנו. הלילה שותים ורוקדים עד הבוקר!" שוב התקפלה בין זרועותי והיסתה קולה כממתיקה סוד: "באת ביום־חג. זאת בשורה טובה".

הרגשה הציפתני שאני מצוי עמה משכבר־הימים. זכרתי את פגישותינו הרבות באותו חדר עצמו, זכרתי את שיחותינו הגלויות, את אהבותינו הטרופות, את שבועותינו לעזור זה לזו. "את זוכרת איך הסתרת אותי?" שאלתי.

"איך לא אזכור?"

"תסתירי אותי גם עכשיו".

"יאללה. המצע מוכן".

צחקנו. מאחרי המיטה משוך היה פרגוד שחיפה על דרגש צר ונמוך. על אותו דרגש שכבתי שעות ארוכות והקשבתי לגניחות־הדודים של פוקדי־משפכה והשוטרים חלפר־פרחו להם.

"שמעתי שסאמי חולה", אמרה.

"חולה מאד. כמעט לא שומע".

"מסכן".

"הוא אהב אותך".

"גם אתה אהב אותי!" צחקה, ושוב נשקה על פי. אחר־כך קמה אל הפנוץ שבפינת החדר, חתתה את גחליו ופיזרה עליהן קטורת. אש ירקרקה התלקחה באחת אך מיד דעכה ועשן סמיך תימר אל התקרה והעלה באפי ריח לבונה חריף ומסחרר. עודה

עוסקת בפנזון פשטתי את בגדי, וכשנפנתה אלי התבוננה בי ארוכות, כמו ביקשה לבדוק אם לא השתנה משהו באברי. פניה לבשו לפתע ארשת נוגה והביכו אותי. ביקשתי לגבור על מבוכתי וחיבתתיה, אבל היא נענתה בקרירות וחישי נשמטה מאחיזתי והשתטחה על המיטה. "בוא", אמרה בחיוך מקצועי רפה.

רגליה מוכנות היו לקלטני וחיכה חשף את שן־הזהב. כפות רגליה העבות, חתומות־החנינה, נחו כבדות ואדישות על־פני הסדין הלבן ודמו לרגלי משרתות יחפניות. חמתי בערה בי. משום־מה ראיתי בה יצור עוין ומושחת. זונה ככל הזונות! השלכתי עצמי עליה ושמעתייה מלהגת משהו. שנאתי אותה ושיקעתי ראשי בכר. סירבתי להביט בה, סירבתי לשמוע את קולה. ראיתי אחרות. גם אותן שנאתי. מעולם לא אהבתין במשכב־דודים. ריח בשמים מתקתק עלה באפי ונוכחתי שפני כבושים בשערה המשיי. ביקשתי להסיט ראשי והיא אחזה בפני בתי ידיה והביטה בעיני. גם ידיה נדפו אותו ריח מתקתק. זכרתי את ריחות הבצל העולים מידיה של נזיחה ומהממים אותי. שנאתי את נזיחה. שנאתי את כולן. השתמטתי ממנה ושוב כבשתי פני בשערה. עתה הרגשתי שאני מכלה בה את חרוני, שאני נוקם לסאמי. דבקתי בה במלוא כוחי. היא השמיעה קולות, אולי אמרה איזה דבר־חיבה. לרגע נדמה היה לי שאני חולם, דימיתי שאני חש במבטו של סאמי מאחרי גבי ושומע את קולו המצפצף: "עם הרופאים תמיד אפשר להסתדר!" הבטתי בידי הסמוכה אל המצע, ומחשבה חלפה בי שאינה שלי ואינני יכול להניעה; ואמנם ניסיתי להניעה ולא הצלחתי. "אין זו ידי", אמרתי בלבי, "זו יד חלומה!" עצמתי עיני והרגשתי שאני נופל, צונח, ואינני מגיע אל הארץ, גם ברור היה לי שלא אגיע לעולם. לא פחדתי ולא חששתי ממאום. גם לא קצה נפשי בצניחה. אדיש הייתי כמעט. צנחת. צנחת. תמהתי: שמה באמת אני חולם? בין־כה־וכה קם בי רצון לכפות את השנאה שבערה בי. החלום לא בא. לבסוף נראָה לי רחוק ומגוחך. סרתי מעליה ושכבתי לצדה. היא התרוממה ושילשלה רגליה אל הרצפה. ראיתי את קשת חוליותיה כאשר שחה לבקש את מנעליה. כשעמדה, התבוננתי בשתה הקטן והזקור, דומה לשתו של נער. אחר־כך נעלמה מאחרי הפרגוד ושיכשוך מים בא אל אזני. שיפלתי ידי מתחת לראשי ונתתי עיני בקורות־העץ המחרוצות הסומכות את התקרה. מאחריהן הצהיבה־נתקרעה מחצלת־סיבים. בין הקורות טוו עכבישים יריעות רחבות שאבק שחור נח עליהן. מן הקורה האמצעית השתלשלה המנורה חסרת־האהיל ואורה הצהבהב שחה בתוך ענני הקטורת. מן הקירות הלבנים נשקפו שחקני־קולנוע. בצד הדלת נקבע קולב ולידו מראָה זעירה. מתחתיהם שרפרף ועליו טס נחושת ובו מסרק־עץ כפול־שיניים. בקרבת הפנזון הושלכה על כיסא שמלתה הירוקה והנוצצת של סלימה. שוליה נגעו במרבד העשוי סיבים גסים בצבע חום־ירוק. רפה הייתי ורגוע ושוב חלפה בי הרגשה שאני שרוי עמה זה זמן רב. דבר לא השתנה בחדר. כך ראיתי לפני שלש שנים, כשהוכנסתי אליו לראשונה.

סלימה יצאה מאחרי הפרגוד וכוסית בידה. "אתה רוצה לשתות?" ישבה בפאת המיטה והגישה לי את הכוסית.

"עשית תה?"

"זה לא תה. הכנתי אותו בעצמי". לגמה לגימה קטנה וליקקה שפתיה.

"שיקוי־אהבה?"

היא צחקה. "אני מכשפה בעיניך?"

"ממתי את יודעת להכין משקאות?"

"הרבה זמן לא באת!"

התרוממתי והיבקתיה. "אני אוהב אותך גם בלי זה", אמרתי, משוכנע לגמרי שבאמת

אני אוהב אותה. אהבתיה מאותו רגע שגררתני אל חדרה והגנה עלי מפני רודפי,

זמן רב בטרם יגלה לי סאמי את צפונות לבו. אהבתי את צחוקה, את פיטפוטה;

במיוחד אהבתיה כשדאגה לי ונתנה לי עצות.

"טעם ותראה", הסמיכה את הכוסית אל פי.

"זה נראה כמו תה. מי לימד אותך?"

"בחורה אחת. אני יודעת גם מקודם, אבל לא היו לי עלים. הלילה שותים הרבה אצלנו".

ריח חמצמץ עלה מן הכוסית. השקתה אותי ממנה וטעם מריר חדר אל חיפני. "מר",

אמרתי.

"עוד מעט תרגיש כמה זה טוב".

נטלתי את הכוסית מידה והשקיתיה. היא לגמה וליקקה שפתיה. "תשתה אתה. זה

בשבילך".

שתיתי את השאר בשתי לגימות והחזרתי לה את הכוסית. היא החזיקתה בשתי ידיה

והתבוננה בי באותם מבטים נוגים מלפני שעה קלה. "ספר לי על עצמך", אמרה.

"מה לספר?"

"כל מה שתרצה".

"אני עובד. אני לומד".

"אתה לא נוסע?"

"לאן?"

"הרבה זמן לא באת, וחשבתי שנסעת".

"בגלל סאמי לא באתי".

"כן. ידעתי שבגללו, אבל אחר־כך למה לא באת? ואני שומעת שהרבה יהודים

עוזבים. אתה באמת לא נוסע?"

"מדוע את שואלת?"

היא ציחקה והשפילה ראשה. "כשראיתי אותך נכנס, אמרתי בלבי: הנה אליאס בא

להיפרד ממני!" ידה קינחה את ברכי. "הייתי בטוחה שלא תסע בלי להיפרד ממני".

משכתי בידה והיא נפלה עלי מלוא קומתה. עיניה הכהות עמומות־הברק הביטו בי

מקרוב וחרונוני. נשמעה נקישה קלה בדלת. ראשה של סלימה צנח על פני. "אני

רוצה שתישאר הלילה אצלי".

נשימת־אפה דיגדגה את מצחי. ריחות שערה מילאו את עולמי. צותתי לדלת.

הנקישות חזקו. "מחפשים אותך", אמרתי.

היא לא השיבה. עתה שמעתי ליחשוישים ואחר־כך עלה קולו של השרת: "סלימה!
היא קמה מעלי. "אני עסוקה!" צעקה.

"אום־אחמד שלחה אותי!"

"עכשיו אני עסוקה. לך!" צנחה ברפיון לצדי. שד אחד נזקר אל פני. סגרתי את פי
על הפיטמה והיא חייכה חיוך עגום. "כולם שוגאים אותי כאן", מילמלה.
"מקנאים בך".

"אומרים שהיהודים והמשכילים באים רק אלי. צביחה שונאת אותי יותר מכולן.
עכשיו שהיהודים עוזבים, וגם אתה וסאמי לא באים, הן ממררות את חיי. 'סלימה
שוכבת עם סבלים! סלימה שוכבת עם משרתים! תראה את השריטות!" הושיטה
לי את זרועה, שבה ראיתי עוד לפני כן כתמים אדומים וכחולים וסברתי שהם כתמי
כוויה.

אחזתי בזרועה והתכוננתי בפצעים. "חתול שרט אותך?"
"זאת צביחה! היא זאבה ולא חתול".

"ואת שתקת?"

"מה אני בעיניך?"

צחקנו, והיא שוב התרוממה והסתכלה אלי. "למה לא באת?"
"המשטרה מחפשת אותי".

"הסתרת?"

"לא. מחר אמסור את עצמי".

היא קפצה. "מה הדיבור הזה!"

צחוק נפלט מפי שפמוהו כשיהוק. התרוממתי על מרפקי והתכוננתי להסביר לה את
מצבי והנה חבטה עזה בדלת וקולה של אום־אחמד פרץ אל החדר כנעירה אימתנית:
"סלימה, גמרי מהר!"

סלימה קפאה. ראיתי את מאבקי־האיתנים המשתולל בה. "אום־אחמד, הניחי לי
הלילה", לאטה לבסוף בקול מאופק.

"אל תשתטי!" צרחה אום־אחמד. "כל הבנות עסוקות והגברים עומדים ומחכים. סיימי
מהר!"

"אני לא רוצה!" צעקה סלימה בקול ניחר.

"שלא תשתטי, את שומעת!" היא זיעזעה את הדלת כמו ביקשה לעקרה מציריה.

"אום־אחמד, היא תיכף תפתח!" קראתי לעומתה.

"היא מטורפת! צרות עושה לנו כל הימים! באָל נשבעתי שאַלקה אותה עד שתפח
נשמתה! לא אפתח, השמעם!"

סלימה ביקשה להשיב, אך אני לא הנחתי לה. כבר עמדתי מן המיטה וביקשתי את
בגדי. מבעד לדלת ליעלעה אום־אחמד איומים וחרפות. קולות אחרים נענו לה. מן־
הסתם צבא קהל גדול על הדלת! מחשבה זו שיעשעה אותי וצחקתי. סלימה נשאה
אלי פנים נזופים. "אני רוצה שתישאר".

"טוב", השבתי בעודי צוחק.

היא הליטה פניה בכפותיה ואני הסתכלתי בבטנה ובערוותה. אחר קמה להחזיר את הכוסית אל מאחרי הפרגוד והשחילה ראשה לתוך השמלה הירוקה. נשקתיה על לחיה והיא צידדה עיניה ולחצה על ידי. משכתי בבריח ופתחתי את הדלת. השֶׁרֶת העיף בי מבט בהול וחמק פנימה. החצר היתה כבר ריקה והרוח הסגרירית שרקה בה. אום-אחמד חזרה למקומה ודיברה אל קהל שנאסף בפתח. השערוריה היתה לנחלת השכונה כולה! לקראתי צעד גבר עבות-שפם וכרסתן שמטריה תלויה בידו. הוא נתן בי מבט חד של סקרנות ומיהר אל החדר הפתוח. פניתי אל סככה שבירפתי החצר וישבתי על אחד משלושת השרפרפים הפזורים לפתחה. השֶׁרֶת הספיק בינתיים להחליף את העביט וסגר את הדלת. ביקשתי ממנו שתייה והוא מזג לי כוס ערק מהול במים ושאל אם רצוני לאכול משהו. אמרתי שאינני רעב והוא העמיד לפני צלחת ובה תפוחי-אדמה שלוקים. "תן לי מים", דרשתי.

הוא הפשיל ראשו לאחור ושב אל הסככה. ראיתיו שוטף כוס תחת הברו וממלאה מים. תנועותיו היו אטיות ומדי-פעם הגניב מבט לעברי, וכשהגיש את הכוס קינח ידיו במכנסיו ונפנה לכאן ולכאן. צמא הייתי ושתיתי את המים באחת. משסיימתי, נטל את הכוס מידי ושב אל הסככה. אותו רגע נפתחה דלת והוא חש אליה כנחלץ ממצור. גבר יצא במהירות ולא הביט סביבו. גבר אחר לא נכנס במקומו. לגמתי מן הערק והדלקתי סיגריה. קולותיהם של אום-אחמד ובני-שיחה חבטו בראשי והביאו עלי שיעמום ועצלות. התחקיתי על מרוצתו של השרת. שבינתיים נקרא לחדר שלישי. לקוחות חדשים לא באו ומקץ שעה קלה יצאו הזונות, מכורבלות במעילים ומעשנות. הן הסתכלו בי ונעצרו, אבל אני הסבתי פני מהן. כעבור זמן מה יצאה גם צביחה. היא לא השגיחה בי וצעדה בהילוך מדדה אל הפתח. קראתי בשמה והיא נסבה לאחור. פניה היו צבועים ונראו בוגרים מכפי שש-עשרה שנותיה. עיניה השחורות נתמצמצו בסלידה והיא ירקה חיש על הארץ. צחקתי בקול והיא אספה את כנפי חלוקה ואצה לדרכה. ידעתי שלא תרצה לדבר אלי אבל יצרי השיאני להתגרות בה. אולי בגלל הפצעים שהשאירה ברועה של סלימה. זכרתי כיצד בישרה לי אום-אחמד את בואה לפני כשנתיים "הבאנו נערה יהודיה! לך תראה אותה!" בת ארבע-עשרה היתה בסך-הכל, שטוחת-חזה ותקופת-היסטריה. סמכתי גבי אל הכותל ונשאתי ראשי לשמיים. כוכבים אחדים ניצנצו באור רפה ורחוק, כאילו צפיתי בהם במשקפת הפוכה. לגמתי עוד מן הערק ופשטתי רגלי נכחי. משב-ערפל חלף לנגד עיני ושמחתי שהנה-הנה באה הקהות להצילני מן המחשבות על מצבי. על ראשי חשתי מפל של צינה, אבל עדיין הייתי מלוהט וגרוני צרב עלי. לגמתי שוב ושוב מן הערק וחשתי רפיון זוחל באברי. "אני חפשי", אמרתי בלבי. "עד מחר בתשע-ושלושים אני חפשי!" רצייתי להדביר כל מחשבה על מחר ולחוש את השעה בה אני חי. אבל ראשי היה מרוקן, חלול כתוף. נעצתי את הסיגריה בפי ושילשלתי ידי לצדדים. החצר היתה שרויה באור עמום שחדר מן הפתח. מלבד חדרה של סלימה היו כל ארבעת החדרים חשוכים. עשן הסיגריה שזחל על פני אילצני לעצום עיניים. עוד רגע ושמעתי רחש בקרבתי וראיתי דמות נעה באפלה.

השרת שאל לרצוני. הוריתי לו לשבת, והוא ישב וחיוך של שוטה שפוף על פניו. זקפתי גווי והישרתי מבטי אליו. ראיתי איך חיוכו נמס והולך וראשו משתפל אט-אט. הוספתי להביט בו בעקשנות ונהניתי משפלותו. לבסוף שילחתי רגלי אל פרצופו. "צחצח את נעלי!" צעקתי.

הוא קרס תחתיו וחבק את רגלי. "אמרך אוסתאד'!" שלף מכיסו מטפחת והחל לקנח את הנעל בתנועות נמרצות, למודות.

אהבתי להושיט רגלי אל מצחצחי-הנעליים. גישושי אצבעותיהם הסבו לי הנאה וידיהם המוכתמות בשחור-אדום שיעשעו את עיני. עתה נהניתי משפלותו של השרת יותר מאשר מליטופי ידיו. "איפה כל הגברים?" "הלכו."

"לאן הלכו?"

"לא יודע. שאל את אוס-אחמד."

בעטתי בו. "בן-כלבים, איך אתה מדבר אלי?"

הוא פלט צעקה ונפל על גבו. "בחיי-הנביא, לא יודע. אוס-אחמד אמרה."

"מה אמרה?"

הוא התרומם וביקש לחבוק שוב את נעלי, אך לא הנחתיו. "אבו-פ'ארוק ביקש אותה", נשא אלי את פניו.

"מי זה אבו-פ'ארוק?"

"הוא", החווה בראשו לעבר חדרה של סלימה.

"מי הוא?"

"הוא שר. בממשלה!"

"שר? אתה מטורף?"

"שאל את אוס-אחמד. היא אומרת מן הממשלה. אדם גדול!"

"הוא ביקש את סלימה?"

"הוא בא רק אל סלימה."

ציננה חלפי בגבי. כלום אני מקנא לה? לגמתי לגימה ארוכה מן הערק ולעסתי פלח תפוח-אדמה. הבלים, זה שנה שאני אדיש לה. שכבתי עם משרתות ושקעתי בריחות בצל ושום. אני יכול לקום וללכת. סוף-סוף, לא אשב ואחכה עד בוש! הבטתי בדלת הסגורה, שאור קלוש הסתגן מחרפיה, וסיפמתי בלבי: אסיים את הכוס ואלך לי. את הכסף אמסור לאוס-אחמד. זכרתי את הזמנתו של יוסף, ופניו הקשובים לצליליו של באך הגיחו לעיני. הצלילים נדמו זה-כבר, אבל האורחים עודם יושבים ומשוחחים במשובה. שמה יצאו לבלילי באחד הקאבארטים? ואני כאן בביתה של אוס-אחמד, בחצר הפתוחה והאפלולית, מדבר אל שרת בזוי ומחכה לצאתו של אבו-פ'ארוק! היכן עולמי? היכן עולמי? עצמתי עיני וחשבתי כמה אומלל אני וביש-מזל. השעות הריקות של בדידותי טעונות פגעים והשפלות. הן אינן ריקות. אני הריק, ריק ומתרוקן יום-יום, שעה-שעה.

ידיו של השרת גיששו שוב על נעלי. "קום ולך מלפני!" אמרתי לו. השענתי ראשי

אל הכותל והקשבתי אל מהומת הרמקולים שזרקו לחלל השכונה יללות זמרים חולי-אהבה. שוב לא פקחתי עיני. גם אחרי ששמעתי דלת נפתחת. אחת היתה לי אם אבוי-פ'ארוק יצא או לא. רצייתי להיות שרוי עם עצמי. עוד רגע קט אלך לי. אולי לא אראה עוד את הבית הזה. מחר עלול להיות הסוף. עייפתי. עייפתי. באוני עלתה איזו צפירה חזקה. אחר פסקה ושקעתי בדממה. כמה זמן נמשך הדבר אינני יודע, אבל כשנערתני בא באפי ריחה המתקתק של סלימה וכפ'יידה היבשה קינחה את מצחי. פניה רכנו עלי. "רוצה לישון?"

"כן."

"בוא לחדר", אמרה ומשכה בזרועי.

נגררתי אחריה אל החדר. "תישאר אצלי הלילה. איש לא יפריע לנר". האוויר החם וטעון ריח-הקטורת השיב את נפשי. אחזתי בסנטרה. היא צחקה. "תפשוט את הבגדים ואני אביא משהו לאכול". הפכה פניה וסגרה את הדלת אחריה.

נשארתי עומד בבגדי ובמעילי וביקשתי להביא סדר במחשבותי. לבי לא נתנני להתפשט ולשכב במיטה שעתה-הזה קם ממנה הפקיד המשופם. נפניתי אל הפרגוד והתאוותי לראות את הדרגש הצר והנמוך המחופה מרבד אפור. מדוע נמצא דרגש זה מאחורי הפרגוד לא ידעתי מעולם. סלימה לא סיפרה לי ואני, כמדומה, לא שאלתי. למרגלותיו עמדו כד'מתכת ועביט'רחצה. ישבתי על הדרגש וחיכיתי לה. וכשבאה לא השתוממה לראותני כאן ולא במיטה. ביקשתי שתמוזג לי עוד מן המשקה שלה והיא אמרה שאין מרבים לשתות ממנו במיוחד בפעם הראשונה, אבל אני עמדתי על דרישתי והיא הפשילה את מרבד הדרגש והוציאה מתחתיו צנצנת זכוכית מלאה כדי מהציתה. היא מזגה לי וחיוך של אושר פשט על פניה. "זאת לא תשתי?" שאלתי.

הושיטה את פיה והשקיתייה. אחר-כך שתיתי את השאר בהיעלם אחד. "שתית ערק", אמרה.

"כן."

"לא טוב לערבב". ומיד: "אתה רוצה לאכול?"

"לא."

"אני רעבה."

השתטחתי על הדרגש ושיפלתי ידי תחת ראשי. "מי היה האיש?"

"אבוי-פ'ארוק", הגתה בקורטוב גאווה.

"את מכירה אותו מזמן?"

"הוא בא פעם בשבוע."

"אדם חשוב?"

"כן, כן", ניענעה בראשה וישבה לרגלי. "נתן לי חמישה דינרים", לחשה ושלפה מחזייתה שטר בן חמישה. בהערצה התבוננה בו ושבה והצניעתו בין שדיה. חשבתי:

רק לפני שעה מצצתי את שדה, ועתה כספו של אבוי-פ'ארוק מונח שם.

"יש עוד כמוהו שנותנים לך בצד?"

"עוד שנים־שלושה. פעם היו לי הרבה. סאמי תמיד נתן. איש נדיב וטוב־לב היה".
 "הוא רצה לפדות אותך".

"כן". עיניה תעו נכחה והחיוך קפא על שפתיה. "אתה חושב שדיבר ברצינות?"
 "למה לא? אלי הוא דיבר ברצינות".

"אני תמיד פיקפקתי. הרי בסך־הכל הוא ילד, זאת־אומרת בחור צעיר. לפדות זונה?
 כשהיה בא לא ישנתי כל הלילה. לפעמים היה בא רק כדי לתת לי כסף ולראות
 אותי. בימים האחרונים לא רצה בכלל לשכב אתי, אמר שהוא אוהב אותי ולא יכול
 לסבול שאני כאן. אני בכיתי. האמן לי שבכיתי. אתה לא מאמין?"
 "כן, מאמין".

"יש שחושבים שלזונה אין לב".

לא עניתי והיא שיפלה רגליה והשתוחחה. דממה אפפה אותנו עד ששמענו את קולו
 של השרת מבחוץ. "עוד מישהו מחפש אותך", אמרתי.
 "לא. זה האוכל".

היא קמה לפתוח ושמעתי מדברת אל השרת. קולה היה נמוך ומחמת צרידותו
 נתקטע תכופות ולא תפסתי מה אמרה. בטוח הייתי שאום־אחמד שלחה אליה עוד
 לקוח, וחיכיתי בסקרנות לתום השיחה. ביני־לביני השתעשעתי במחשבה שנזדמן לי
 שוב לחוות את החוויה הזאת. תחושת הזמן סרה ממני פתאום ומערבולת הסתחררה
 בי. הכל החל לרוץ נגד עיני: הקירות, הכורסה, ארון־הספרים. עוית אחזה בבטני
 וחשבתי להקיא. ביקשתי לזכור אם העביט עודנו למרגלות המיטה וראיתי את
 סלימה גוחנת עלי ושפתיה נעות. אחר־כך פנתה אל הדלת וירדה אל הדיטסה
 התחתונה. אמרתי להניאה מכך, אבל היא כבר נקשה בנעליה על הרצפה למטה.
 נתקפתי דאגה פן תרגיש בה אמי ותחשוב שהיא גנבת. התאמצתי לזכור אם הסברתי
 לה שתגיד שהיא אשתי ולא גנבת והנה אני שומע אותה אומרת זאת לאמי ואמי
 יושבת בשולי הכיסא ונדה בראשה. היא דיברה אל סלימה, אבל אני לא יכולתי
 לשמוע.

אחי צרחו בחדר השני ואני לא שמעתי כלום. "צדק! צדק! אפילו התורכים רדפו
 צדק!" צעקתי. ספר החוקים העות'מאניים ביד, נשאתי גאום־סיגוריה נלהב. על
 ספסל־הנאשמים בלעו את דברי לטיף וסאמי, אבל הם הפכו פניהם ממני והביטו
 בפקיד המשופם שדיבר בלהט וטרף בורעותיו. לא שמעתי, אך מתנועות ידיו
 הבנתי שגורלי נחרץ. השוטר הניצב לידי צילצל באזיקים וחשף שיניים רקובות. אני
 נאשם במרד ומובל אל מרתפי הסי.איי.די. רציתי לשאול את השוטר אם יעקרו לי
 את הציפרניים והוא פרץ בצחוק וחפן את אשכי. צעקתי. המון התאסף סביבנו. אום־
 אחמד נעצה בי מבטים של שמחה־לאידי. צביחה צחקה. כל הזונות צחקו. אבנר־ארוק
 והשרת עמדו חבוקים והצביעו עלי. סאמי הסמיך פניו אל פני: "אמרתי לך!" הוא
 צחק ולחץ ביתר־שאת על אשכי. סלימה דיברה אל השרת ואספה שיערה על ערפה.
 היא דיברה בלחש, ומחמת צרידותה נתקטע קולה תכופות ולא יכולתי להבין דבר.
 רציתי להגיד לה שלא תבוא אלי הביתה כי אמי מתנגדת, והנה כבר אמרתי לה

והיא מחייכת: "אתה מפחד?" פניה נסמכו אל פני ונשימת אפה חדרה לגרוני. ראיתי את עיניה הכהות מתבוננות בי בחרדה ושערה המשיי התפור על פני מעבר הפרגוד הפיצה המגורה את אורה הצהבהב. רציתי לזכור את החלום שחלמתי. זכרתי שחיממו את האמבט בשבילי ושעלי לרדת ולרחוץ. דממה בבית. אשתדל לא להקים רעש. פקחתי את עיני. את סלימה לא ראיתי. בעד הפרגוד שמעתי גניחות עמומות. קולה ליחשש ונתקטע תכופות. השוטרים ביקשו אותי בחוץ. סלימה העניקה שמונה דקות לכל לקוח. הסתכלתי בשעון ומניתי. השרת החליף עביטים. לבסוף רכנה עלי ושאלה לשלומי. "אני בסדר", עניתי. "תיכף אגמור", אמרה. פישקה רגליה מעל העביט והשתינה במעומד. זכרתי את הילדה שהתעקשה לחקות את אחיה המשתינים בקיר והיתה מטנפת את רגליה. הפכתי פני אל הקיר. הכל שקט. כשהתעוררתי שאלתי את סלימה: "היו לך הרבה?" היא חייכה ואני עמדתי על טעותי: לא היא השתינה בעביט אלא שאפרה. "כנראה הזיתי", אמרתי בלבי. "מחר בתשע־וחצי אמסור את עצמי", אמרתי.

"אני אסתיר אותך", אמרה סלימה.

"עד מתי?"

"עד שתברח".

"והספרים? הם נחוצים לי!"

"תשיג אחרים. אני אודיע למשפחתך שברחת".

"אבל אני לא רוצה לברוח!"

"אתה מוכרח. כאן רודפים אותך. זה לא מקום בשבילך".

"איפה המקום בשבילי?"

"זה לא המקום בשבילך. אני יודעת. אל תצחק!"

"אני לא צוחק".

"אתה צוחק. אתה אומר סלימה טיפשה. זונה שאין לה לב".

היא התיפחה והדמעות נשרו מעיניה ישר על פני, נקוו בזווית פי, זלגו על צווארי ונספגו בכר. חשתי מחנק ונדמה היה לי שאני מתיוע. "סלימה, אל תבכי!" הת-חננתי.

"טוב, אלך לי", אמרה.

"לא. אל תלכי!" אחזתי בידה והתרוממתי.

סלימה חייכה. שן־הזהב שילחה ניצנוצים דקים. מעבר לפרגוד פיזרה המגורה את אורה הצהבהב. דממה שלוחה בכל. היא ניגבה את פני בממחטה מפיקה ריח מתקתק והחזירתיני אל הכר. "יש לך פחד בלב?"

"פחד? למה?"

"אתה שלי הלילה".

"אני רוצה לשתות".

"אביא לך מים".

"לא. מהמשקה שלך".

“אסור. עכשיו תישן. כבר מאוחר.”
 “למה בכית?”

“אתה שלי הלילה.” ידה קינחה את פני והשתעשעה בשערי. הרגשתי שהיא פורמת את רוכסני החולצה ומתירה את חגורת המכנסיים. שקעתי בתרדמה. כשהקצתי עדיין דלקה המנורה בחדר. שמיכת־צמר עטתה אותי אבל רעדתי. הסת־כלתי בתקרה ושעה ארוכה הקשבתי לנשימתה הקצובה של סלימה. אחר־כך הבטתי בשעון. ארבע־ועשרים. השלכתי מעלי את השמיכה ושפתי את עיני. כשקמתי הרגשתי כאב חזק בערפי. הסטתי את הפרגוד וראיתי את סלימה שרועה על גחונה, ראשה שקוע בכר. נחפזתי לרכס את רוכסני החולצה וללבוש את המקטורן והמעיל. הוצאתי מארנקי את כל שטרות־הכסף שהיו בו ותחבתים מתחת הכר. סלימה פלטה נחרה וזעה מעט, אך לא התעוררה. פתחתי את הדלת ויצאתי. החצר היתה שרויה באפלה ורוח קרה הקפיאה את פני. הפכתי את צווארון המעיל ותחבתי את ידי בכיסי. פסעתי על ראשי בהונותי. על הספה של אוס־אחמד שכב השרת, מכורבל בשמיכות עבות ובמעיל צבאי מהוה. הדלת היתה סגורה אך לא נעולה. הסימטה טבלה באור בהיר, מתגוללת באשפתה. בצד מדרגות־הסף נתבצרה שלולית של קיא זהוב. השער היה נעול והשוטר שכוב על הספסל, מכוסה בשמיכות למעלה־ראש. ירדתי אליו וטילטלתיו בכתפו. הוא נבח בבהלה וקפץ על רגליו. “עמוד!”

“אני רוצה לצאת”, אמרתי.

הוא נעץ בי עיני מטורף. “מה אתה רוצה?”

“אני רוצה לצאת.”

מיצמץ בעיניו שעה ארוכה, אחר־כך גרף חטמו ורקק על הארץ. “לך לישון. לא יוצאים עכשיו”, וצנח שוב על משכבו. משך את השמיכות על ראשו ומיד חזקה נשימתו.

חסר־אונים עמדתי עליו. חיפשתי בכיסי ולא מצאתי אלא מעות קטנות. את כל כספי השארתי לסלימה ולא נותר בידי במה להאיר את פניו. חזרתי על עקבי וניצבתי אצל מדרגות־הסף. האשוב אל סלימה? מועקה ירדה עלי. כאב הציקני באצילי רגלי ובברכי. בחילה היפכה את בני־מעי. ישבתי על המדרגה העליונה והלטתי פני שלא לראות את הטינופת. אחר־כך הדלקתי לי סיגרית. העשן היטיב לי והחלטתי להישאר כאן עד הבוקר. רעדתי מקור, מעייפות. השתוקקתי לכוס תה. לפתע חדר אל אזני רחשוש מתמשך, כהתפוצצות פחמים באש. הבטתי כה וכה ולא ראיתי אש. נשאתי ראשי אל פנס־הרחוב ונדהמתי לראות בתוך האפלה הגוחנת על הגגות את האשה בעלת האדרת הלבנה והעטרה הנוצצת לראשה. היא נדה בראשה כמו שנדה לי בימי ילדותי ושילחה זיקים לשמיים. פנה זקנו וויקיה עמומים היו ומיד כבו. מה לה כי תופיע עתה ובמקום זה? שנים רבות חלפו מאז היתה נגלית לי, ואני סברתי שהיא רוח־רפאים מעולם הילדות. לפני שנים גמרתי בלבי להעלותה באחד מסיפורי ושם לשאול אותה מי היא ומדוע היא נגלית רק לי. “אני באה להיפרד ממך”, אמרה בקול צלול שלא הלם את גילה.

"איפה היית כל השנים?"

"היה שלום!"

"לא אראה אותך עוד?"

"אין בי כוח לנדוד לארץ אחרת. זקנתי. זקנתי מאד". היא ירדה אל הארץ ועמדה מולי. פניה היו כה זקנים עד שנמלאתי רחמים עליה. הושטתי אליה ידי והיא נדה בראשה ופסעה לאחור עד שעמדה סמוך לשוטר.
 "הוא אינו פותח", אמרתי.

היא שילחה אלי גץ מהבהב שתפסתיו תוך כדי מעופו ואט־אט נעלמה בגופו של השוטר. חשתי צריבה בכף־ידי וקפצתי, מנער את הסיגריה. צעקה חנוקה נתמלטה מפני ורגע עמדתי בוהה על סביבי. אחר שבתי וקרסתי על המדרגה. לחצתי על צדעי, שפתי את עיני. ביקשתי לשלוט בעצמי. מחר הסוף! בתשע־ושלושים אפרד מעשרים־ואחת שנות חיי. במשרד יחכו לשובי ואחר־כך יגלו זה את אזנו של זה: "כנראה עבר את הגבול!" כך, לפתע. היה ואיננו עוד. לא ברחובות הסואנים, לא על שפת החידקל, לא בבתי־הקפה. נעלם. סאמי יחכה לי בשבת ולא אבוא. לבאך לא אאזין עוד בחברתו של יוסף, ונזיחה תזכור בערגה את דודינו. הרגשתי שאני מתמסס והולך, כאילו פירקו אותי חלקים־חלקים. על מצחי נסמכה יד קרה ויבשה. ניחוח מתקתק עלה באפי. "אני אסתיר אותך. אתה שלי הלילה. אתה שלי".